

YAVUZ ÖNEN
HAYATI SEVDİM

Hayatı Sevdim

© Yavuz Önen, 2020

© Dipnot Yayınları, 2020

ISBN: 978-605-2318-69-0

Dipnot Yayınları: 331

Sertifika No: 14999

1. Baskı, 2020/Ankara

Editör: Emir Ali Türkmen

Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer

Kapak Resmi: Ön kapak: Erdoğan Elmas, Safranbolu, 1975

Dizin: Alaz Can

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas.Yay.Paz.Ltd.Şti.

Baskı: Sözkese Matbaacılık (Sertifika No: 13268)

İvedik O. S. B 1518.Sok Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40

Yenimahalle/ANKARA ■ Tel: (0312) 395 21 10

Dipnot Yayınları

Selânik Cad.No.82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32

e-posta: dipnotkitavevi@yahoo.com

www.dipnotkitap.com

Yavuz Önen
HAYATI SEVDİM

Çocuklarım Zeynep, Gün, Kerem'e; yeğenim Ömer'e, dostlarım Çetin Ünalın ve Murat Çelikkın'a emekleri ve katkıları için teşekkür ederim. Bir ömrü benle paylaşan ve her koşulda yanımda olan, kitabın yazım sürecinde güçlü hafızası ve dikkatiyle yaptığı katkılardan dolayı Rezzan'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TAŞI, TOPRAĞI, RENKLERİ, SESLERİYLE MİDYAT.....	9
Çocukluk Yıllarım	9
Midyat-İstanbul Hattı.....	13
Ezidi Mağaralarında... ..	23
Kefre Köyünde Yaşam.....	27
Kınık Köyü Yaşamla Yeniden Buluşuyor	29
Kürtçe-Süryanice Masallar, Yemekler, Meyveler.....	31
35-40 Yıl Sonra Midyat.....	33
Mardin’de Öğrencilik Hayatı.....	35
YENİ BİR HAYAT: ÜNİVERSİTE YILLARIM	39
İstanbul Yolculuğu ve Ayrılığın Hüznü	39
Erivan Radyosu, Kürtçe Ezgiler ve Kahire Radyosu.....	46
Gıremira Köyünde Motorla Çalışan Un Değirmeni.....	49
6-7 Eylül Olaylarının Dehşet Verici Sahneleri.....	53
Kıbrıs Sorunu	64
DP’nin Toplumu Kutuplaştırmasından 27 Mayıs 1960 Darbesine.....	65
Darbe Öncesi Toplumsal Hareketlenme.....	67

27 Mayıs Sabahı.....	69
1961 Anayasası	70
Avrupa'da Öğrencilik: Madrid, Franco, Castro... ..	72
ANKARALI YILLAR.....	77
Hızlı Kentleşmenin İlk Yılları: Ankara Sokakları	77
Askerlik Deneyimim	79
Atlet Olmak Üzere Görevlendirildim	82
60'larda Sol Uyanış ve Hayatı Değiştiren Yazarlar, Şairler	87
68'li Yıllar: Paris Sokakları, Barikatlar Gösteriler... ..	92
10 Mayıs Günü İşçi Sendikaları.....	97
Resmi Tarihle Yüzleşiyorum	98
Evlilik, Che Guevara ve Mimarlık Ortamı	100
Zeynep Doğdu.....	101
1968 Yılında Türkiye İşçi Partisi'ne Üye Oldum	104
Mao, Castro, Ho Chi Minh ve Mimarlar Odası	106
Paramiliter Güçler, Tehditler	112
Abant Toplantısı ve MO'da Yeni Dönem	115
12 Mart 1971 Muhtırası.....	119
İdamlara Karşı İmza Kampanyası, Tehditler, Uyarılar, Destek Ziyaretleri	121
İki Koca Adam: Yaşar Kemal, Can Yücel	122
THKP-C ve Mahir Çayan	124
Bir Öneri ve Mahir'le Vedalaşma Anı.....	125
Gözaltı, Sorgular, İşkenceler ve Çevik Bir.....	127
Gün Doğdu.....	128
Sağmalcılar Cezaevi'nde Esir Alınmış Düşman	133

Üç Fidan'ın İdam Haberi	136
Hücrede Yirmi Ay Geçti.....	137
'Akşam Erken İner Mahpushaneye'	141
Yılmaz Güney, Çetin Altan, Murat Belge, Muzaffer Oruçoğlu... ..	142
Cezaevinden TMMOB Genel Sekreterliğine	155
Babamı Kaybettim.....	156
Yeni Dönem: Yeni Partiler, Yeni Örgütler	157
Bizim Bize Yaptıklarımız: Liste Kavgaraları.....	162
MC Hükümetleri ve Sıkıyönetimler.....	172
Şantiye Şefliği	174
Kerem Doğdu	175
Şantiye Yaşamı/Doğankent Sitesi.....	178
12 EYLÜL DARBEŞİ VE SONRASI.....	181
Darbe Anayasası.....	185
1980'li Yıllarda Sosyal Hareketlenme: Aydınlar Dilekçesi	187
Darbe Sonrası Yalnızlaşma, İMECE.....	188
Trabzon'daki Trafik Kazası Üç Canımızı Aldı.....	192
Memleketin İnsanları, Meydanları, Mekânları.....	193
İlk Özgürlük Atılımı: İHD Kuruluyor.....	202
Yılmaz Güney'in Mezarının Yapımı.....	209
Annemi Kaybettim	211
Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nı (TİHV) Kuruyoruz: İşkenceye Hayır!.....	213
Darbe Sonrası MO ve TMMOB	225
Turgut Özal'lı Yıllar	228

Yeni TMMOB.....	231
Teoman Öztürk'ü Yitirdik.....	232
1990'lı Yıllar: Tek Kutuplu Yeni Dünya, Avrupa Hayali, Irak Savaşı.....	233
Tansu Çiller, DYP Dönemi	239
Hak İhlal Edenler Ödüllendiriliyor.....	241
Habitat İstanbul Zirvesi	243
1999 Marmara ve Düzce Depremleri	243
Bağımsız İletişim Ağı (BİA-NET).....	245
Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI)/ Uluslararası Tahkim	246
Akın Birdal'ın Vurulması	247
Hrant Dink Cinayeti	248
İnsan Hakları Emperyalistlerin Truva Atı mı?	267
İHEB'nin 50. Yılı.....	270
ÖDP: Devrimciler Birleşiyor mu?.....	276
Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) İktidarı Dönemi.....	277
HDK, HDP Deneyimleri	278
HDP ile Umuda Yolculuk	280
Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Bölgesinde İki Deney.....	281
SON SÖZLER	287
İSİM DİZİNİ	291
ALBÜM.....	303

BİRİNCİ BÖLÜM

TAŞI, TOPRAĞI, RENKLERİ, SESLERİYLE MİDYAT

Çocukluk Yıllarım

2 Kasım 1938 tarihinde Midyat'ta doğdum. Doğduğumda babam İstanbul'da idi. Doğum haberini aldığında Boğaz'da Yavuz zırhlısı vardı. Bu yüzden adımlı Yavuz koyuyor. Doğumumu tüm kardeşlerin de doğum tarihlerinin yazılı olduğu evdeki Kur'an'ın ilk sayfasına Osmanlıca ve eski yazıyla kaydediyor.

19. asrın son yıllarında baba tarafından dedem Ömer oğlu Melle İbrahim ailesiyle birlikte Eruh'a bağlı Findik (Şırnak-Güçlükonak'a bağlı belde) Nahiyesi'ni terk ediyor. Findik-Findike Botan, 1915 öncesinde Eruh'a bağlı köyler arasında en çok Ermeni nüfusa sahip bir yer. Süryaniler ve Kürtler de var. Melle İbrahim, Bohti-Botanlı, Kürt nüfustan. Aile Beyrut'a, Estel'e (Midyat ilçesinin bir semti) ve eski Midyat'a yerleşiyor. 1934 yılında çıkan yasa uyarınca Estelliler Özen, Midyatlılar Önen soyadını alıyor. Göçün kan davası nedeniyle olduğu söyleniyor.

Babaannem Medine, Gercüş ilçesine bağlı İloz köyünden (1915'te boşaltılmış Süryani yerleşmesi; yeni adı Özver). İbrahim dedem genç yaşta ölünce babaannem Midyat'ta beş çocuğuyla baş başa kalıyor. Kur'an dersleri vererek geçimini sağlıyor.

Ailenin erkekleri Mehmet Tevfik, Mehmet Nuri ve Mehmet Selim genç yaşta deri, yün, Urfa yağı, peynir ticaretine başlıyorlar. Midyat'taki jandarma alayına gıda maddeleri satıyorlar. İstanbul, Şam, Halep, Beyrut kentleriyle de ticari ilişkiler kuruyorlar. Kızlar evleniyor; Ayşe İstanbul'a, Emine de Nusaybin'e gidiyor.

Ailenin en büyük çocuğu Mehmet Tevfik (amcam) ilk eşinin ölümü üzerine 1919 yılında Ayşe (annem) ile evleniyor. Bu evlilikten ise dört çocukları oluyor (İbrahim, Aziz, Kemal, Leman).

Amcam 1931 yılında tüberküloz hastalığından ölünce Ayşe 1932 yılında kayınbiraderi Mehmet Selim'le (babam) evleniyor. Bu evlilikten de beş çocuk oluyor. (Nail, Aydın, Yavuz, Mehlika, Medine Gönül).

Annem Ayşe, Gercüş ilçesine bağlı Yukarı Kefre (adı Arıca olarak değiştirilen eski Süryani köyü; Kafro Alayto) köyü imamı Abdülkerim Güneş'in, diğer bir deyişle Melle Abdülkerim'in 1902 doğumlu kızıdır. Anneannem Asiye (Asya) sekiz çocuklu bir aileye mensup ve Kürttür. Anadilleri de Kürtçe-Kurmanci'dir.

Babam 1905 Midyat doğumlu Mehmet Selim. Kürtçe deyişle Selime Mala Hoce, Hocalardan Selim. Rüşdiye (Osmanlı dönemi ortaokul) mezunudur.

Çocukluğumun 1938-1951 yılları arasında Midyat'ta geçen dönemini canlı anılarıyla, bol ayrıcalıklı ve güzelliklerle bezenmiş, özlem dolu bir yaşanmışlık olarak taşıdım hafızamda. Midyat kiliseleriyle, çan kuleleriyle, camileri ve minareleriyle, cepheleri oyma nakışlı Midyat kalkerinden (Ka-

tori) inşa edilen evleriyle ve özgün mimarisiyle muhteşem bir mekândı.

İsa'ya, Muhammed'e, Musa'ya ve Melek-i Tavus'a inanlar; İncil'in, Kur'an'ın, Tevrat'ın, Mıshafe Reş'in (Ezidilerin kutsal kitabı) akidelerine uyanlar bir arada...

Okulda, sokakta, çarşıda dört dil konuşuluyor. Evimizde de durum aynıydı. Annemle Kürtçe ve Türkçe, babamla ve biz kardeşler kendi aramızda Türkçe, Melahat yengemle Türkçe ve Arapça, Sedo'yla ise Süryanice konuşurduk. Amcamdan ve babamdan Ortodoksların ilâhilerini dinlerdik.

Beş kilise ve bir cami Midyat'ın dikkat çeken yapılarıydı. Günde beş vakit ezan sesi duyardık. Pazar sabahları çan sesleri duyulurdu. Süryani, Ezidi, Kürt kadın ve erkeklerinin yerli giysileriyle, papazların imamların özel kıyafetleriyle sokaklarda şekillendirdiği özgün bir tablo vardı. Mezopotamya'nın (Bet Nahrin) dağlık kuzey bölgesinde (Turabdin) tarihi bir yerleşim, açık bir müze alanı...

Midyat ilçesi, aralarında üç kilometre mesafe olan iki yerleşimden ibaretti. Arapça konuşan Müslüman nüfusun - Mahalmilerin- yaşadığı Estel ile Süryanilerin çoğunlukta olduğu Eski Midyat. Tüm resmi kurum ve belediye binaları "Midyat Hükümet" olarak da adlandırılan Estel'de bulunurdu. Midyat o bölgede adı değişmemiş ender yerlerden biridir.

I. Dünya Savaşı başladıktan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni Meselesi başlığıyla uyguladığı tehcir ve soykırım, orada yaşayan insanların belleklerinde acı izler bıraktı. İttihat ve Terakki Hükümeti'nin Diyarbakır Valisi Reşit Bey'in özel talimatı ve desteğiyle, Ermeni olmayan Hıristiyanların da Turabdin bölgesindeki köyleri sistematik olarak yıkıldı ve boşaltıldı.

1915 yılının Temmuz ortalarında Süryanilerin merkez yerleşmesi olan Midyat'ta, bazı Kürt aşiretleri ve yerel çete-

lerden oluşan silahlı gruplarla Süryaniler arasında bir hafta süren sokak çatışmaları oldu, ilçe teslim alındı. Midyat, kuzeyindeki Aynwardo (Aynvard), şimdiki Suriye sınırına yakın Hazakh (İdil) ile birlikte son direniş yerlerinden en önemlisiydi. Süryaniler bu sürece Sayfo (kılıç-kılıçtan geçirme) diyorlar.

1915'te Ezidiler de Süryanilerle birlikte tehcir edildiler. 19. yüzyılda çıkarılan çok sayıda fermanla devletin ve Müslüman halkın Ezidilere uyguladığı Müslümanlaştırma zulmü, katliam ve yağma bitmedi. Ezidi halkı inançları nedeniyle bir kez daha kırıma uğradı.

Tehcir politikası güvenlik endişesiyle Erzurum ve civarındaki Kürt yerleşimlerini boşaltmayı da kapsadı. Yüz binlerce Kürt güney illerine ve Orta Anadoluya sürgün edildi. Ağır kış şartlarında yollarda sıkıntılar yaşadılar. Bu uygulama sırasında Midyat'ta aşiret lideri Azizke de Süryani lider İsa Zette (o zamanki belediye başkanı) ile birlikte idam edildi.

1923'te Cumhuriyet ilan edildikten sonra da kargaşa durulmadı. 1925 yılında Şeyh Said İsyanı başladı. Hükümetin hemen ardından çıkardığı Takrir-i Sükûn Kanunu ve Şark Islahat Planı Kararnamesi, Kürtlerin zorla başka illere göç ettirilmesini ve Türkçeden başka dil kullanılması yasağını getirdi. Kürtlerin Türkleştirilmesi süreci başladı; Kürt, Kürtçe, Kürdistan sözcükleri yasaklı hale geldi. Devlet, 1942 yılında uygulanan Varlık Vergisi Kanunu ile varlıklı gayrimüslimlerin paralarına ve mülklerine el koydu.

Benden bir kuşak önceki ailem Osmanlı döneminde 1915'i, Cumhuriyet'in kuruluşunu ve 1925 sonrası ortamı yaşadı. Anılarımda ve yaşamımda, özetle değindiğim bu yakın geçmiş tarihi olayların, ortamın derin izleri var.

Gayrimüslimlerin tehcir edildiği, kaçışların, göçlerin, çatışmaların, öldürmelerin olduğu bir dönemde, öyküsünü 80'li yıllarda Nuri Amcamdan dinlediğim bir dram yaşandı.

Öldürölme korkusuyla Süryanilerin bir kısmı her şeylerini geride bırakarak telaşla kaçarken, komşuları yeni evlenmiş oğullarını ve gelinlerini kaçış yolunda öldürülecekleri endişesiyle babaannemlere bırakıyor, emanet ediyor. Kısa bir süre sonra Mehmet Tevfik Amcamın ilk evliliği sırasında, jandarma astsubayı kayınpederi olaydan haberdar oluyor, genç çifti evden alarak götürüyor ve gençlerden bir daha haber alınamıyor.

Devlet baskısı sürekli oldu. Kürt liderler de sürgüne gönderildi. Midyat'ın tanınmış Nehroz ailesinin büyüğü Mehmet Şerif Yenigün, 40'lı yıllarda Trakya'ya, Malkara'ya sürüldü. Yeğenleri Talât ve Rıfat da onunla birlikte gittiler.

Köylülerin kendi tezgâhlarında dokuduğu pamuklu bezden yapılmış entari, uzun don ile kuşak vb. yerel giysiler de yasaktı. Jandarma, yasağa uymayanların giysilerini süngüyle parçalardı. Dedem Melle Abdülkerim'i, Midyat girişinde uzun beyaz entarisi ve başındaki imam sarığı nedeniyle, jandarmanın darp ettiği olayı hatırlıyorum.

Midyat-İstanbul Hattı

Nuri ve Selim kardeşlerin ticari faaliyetleri, manifatura ve tuhafiye dükkânının sağladığı olanaklar, ailenin İstanbul'la ilişki kurmasına yol açtı. Nuri 1932-33 yıllarında İstanbul'a taşındı ve Sirkeci'de Vakıf Han'da tüccar terzi mağazası işletmeye başladı. Yeğenleri İbrahim Aziz ve Kemal de birlikte gittiler. İlk ikamet adresi Cihangir'de Yıldıran Apartmanı'ydı. Aile sonradan Teşvikiye'ye, Ömer Rüştü Paşa Sokak no 12'ye, oradan da Beşiktaş'a, Nüzhetiye Caddesi'nde bir daireye taşındı.

İstanbul'a göç ailemizin önüne yeni ufuklar açtı. İbrahim, orta öğrenimine İstanbul Erkek Lisesi'nde başladı. Son sınıfı 1934 yılında, Haydarpaşa Lisesi'nde ve ilk yatılı öğrenci olarak okudu. Sonrasında İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girdi.